

METODINĖ PAGALBA DĖL BENDRO INTERESO PROJEKTŲ PAPILDOMŲ PASKATŲ IR RIZIKŲ VERTINIMO METODIKOS TAIKymo

I. Bendras taikomos reguliavimo sistemos aprašymas ir pagrindiniai jos aspektai

- Taryba taiko mišraus tipo reguliavimo sistemą, kai nustato pajamų viršutinę ribą 5 metų reguliavimo laikotarpiui.
- Taryba kartą per metus koreguoja pajamų lygį, įvertindama infliaciją (SKVI), efektyvumą, skirtumą tarp prognozuojamo ir faktinio transportuojamo energijos kiekio, kitus OPEX ir CAPEX pokyčius.
- Nustatoma RAB vertė yra grįsta istoriniu savikainos apskaitos metodu.
- Taryba nustato ir taip pat koreguoja RAB lygį kiekvienais metais. Į RAB įtraukiamos naujai atliktos investicijos. Nesuderintos investicijos negali būti įtrauktos į RAB.
- Nenaudojamas turtas neįtraukiamas į RAB.
- 50/50 slenkančios skalės („pelno dalijimosi“) OPEX sutaupymo paskata taikoma periodiškai, kainų skaičiavimo metodikose nustatyta tvarka, jei operatorius pagrindžia, ar sutaupymai buvo patirti dėl jo verslo sprendimų, o ne dėl kitų priežasčių. Taigi operatorius ne visada gauna papildomą pelną.
- Investicijų grąža (WACC) nustatoma remiantis kapitalo įkainojimo modelio (angl. *capital asset pricing model*, toliau – CAPM) stiliaus formule.

II. Aprašymas, kaip šiuo metu taikoma reguliavimo sistema, sumažina reguliavimo rizikas

1. Kaštų viršijimo rizika, palyginti su numatomais projekto kaštais (angl. *the risk of cost overruns compared to expected project costs*) – rizika, kad rengiant, statant, eksploatuojant ar prižiūrint projektą paaiškės, jog faktiniai kaštai yra didesni, nei Tarybos *ex-ante* patvirtinti, numatyti projekto kaštai.

- Dėl RAB:
 - Tarybos taikomas reguliavimo režimas leidžia projekto rengėjams investicijas derinti bet kuriame investicijų projekto etape reguliavimo laikotarpio metu ir tarp reguliavimo laikotarpių, tačiau jos įtraukiamos į RAB tik tada, kai yra suderintos
 - Rengėjui ši rizika nekyla tada, jeigu investicija yra suderinta su Taryba ir jos vertė neviršija 10 proc. nuo suderintos vertės. Tokiu atveju, ji visa apimtimi yra įtraukiama į RAB ir projekto nereikia perderinti. Jei viršijimas yra didesnis nei 10 procentų, ši rizika nėra tiesiogiai sumažinama. Projektui viršijus 10 proc. į RAB yra įtraukiama suderinta vertė, o viršijimas iki kol nėra perderinama investicija negali būti traukiamas į RAB, nes nėra suderintas su Taryba. Tačiau netgi ir tokiu atveju, projekto rengėjas turi teisę paprašyti Tarybos patvirtinti investicijų projektą pakartotinai. .
- Dėl OPEX:
 - Reguliavimo laikotarpiu OPEX gali būti pakoreguotas, jei operatorius įrodo, kad OPEX padidėjimas yra būtinas efektyviam įmonės veikimui ir sėkmingam investicijų projektų įgyvendinimui (dujų sektoriuje naudojant C_x koeficientą, elektros sektoriuje pagal Elektros kainų metodikos¹ 43 punktą).

¹ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActEditions/0e1684709cc311e48dcdae4eb2005eaf?faces-redirect=true>

2. Laiko viršijimo rizika, palyginti su numatomu projekto vystymo laikotarpiu (angl. *the risk of time overruns compared to the expected project timescale*) – rizika, kad projekto rengimas ir statyba užtruks ilgiau, nei planavo rengėjai ir (arba) patvirtino Taryba.

- Šiuo metu taikomas reguliavimo režimas nenustato reikalavimų ar paskatų (t. y. papildomo atlygio ar nuobaudų) tam, kad būtų laiku baigti konkretūs investicijų projektai, todėl nėra jokios reguliavimo rizikos.

- Išlaidų viršijimo rizika, nurodyta 1 skyriuje, gali būti susijusi su laiko viršijimu. Dėl išlaidų viršijimo, kuris patiriamas dėl laiko viršijimo, skaitykite aukščiau esančiame skyriuje.

3. Perteklinio turto rizika (angl. *the risk of stranded assets*) – rizika, kad turtas nebus panaudotas tokia apimtimi, kokia buvo tikėtasi, tiek dėl jo prieinamumo, tiek dėl jo faktinio naudingo tarnavimo laikotarpio, palyginti su reguliavimo naudingo tarnavimo laikotarpiu, kuri sąlygoja rengėjo pajamų sumažėjimą. Tai apima kiekio (apimties) riziką – riziką, kad netikėtai sumažės projekto paslaugų paklausa (arba paklausa nepakils iki numatyto lygio) dėl priežasčių, kurios yra nepriklausančios nuo rengėjo.

- Taryba periodiškai koreguoja pajamų viršutinę ribą pagal pajamas, atsižvelgiant į skirtumą tarp prognozuojamo ir faktinio transportuojamo energijos kiekio (apimties), todėl sumažėja kiekio rizika. Tokiu atveju kompensuojama 100 procentų neatgautų pajamų dėl mažesnio, nei planuota, transportuoto kiekio. Kitais atvejais, kai operatorius gauna pajamų dėl didesnio, nei planuota, transportuojamo kiekio, skirtumas vartotojams kompensuojamas sumažinant kitų metų leidžiamą pajamų lygį. Remiantis individualiu Tarybos sprendimu, yra galimybė nuspręsti, kad kompensacijos gali būti paskirstytos per kelerius metus. Taigi, dėl kiekio rizikos nėra jokios rizikos, nes visą riziką prisiima dabartiniai vartotojai.

- Tais atvejais, kai turtas nėra panaudotas tokia apimtimi, kokia buvo tikėtasi, tiek dėl jo prieinamumo, tiek dėl jo faktinio naudingo tarnavimo laikotarpio, palyginti su reguliavimo naudingo tarnavimo laikotarpiu dėl įrangos gedimo ar susijusių problemų, įvykusių dėl nuo operatoriaus nepriklausančių priežasčių, tokio turto vertė neįtraukiama į RAB, o likutinė turto vertė kiekvienu atveju atskirai gali būti įtraukta į OPEX.

- Taryba nustato tiesinius nusidėvėjimo normatyvus, tačiau operatorius pagal Tarybos tvarką turi teisę taikyti ir ilgesnį nusidėvėjimo normatyvą.

4. Rizika dėl nustatymo ar patirti kaštai yra laikomi efektyviai patirtais kaštais (angl. *risks related to the identification of efficiently incurred costs*) – rizika, kad sąnaudos nebus laikomos efektyviai patirtomis remiantis lyginamąja analize ar kitomis Tarybos naudojamomis reguliavimo priemonėmis.

Taikomi tie patys metodai, kaip nurodyta 1 dalyje, dėl išlaidų viršijimo rizikos.

5. Likvidumo rizika (angl. *liquidity risk*) – rizika, kad rengėjui laikinai pritrūks grynųjų pinigų ir (ar) pinigų ekvivalentų, kad įvykdytų savo finansinius įsipareigojimus.

- Taryba yra nustačiusi priemonių, skirtų likvidumo rizikai mažinti, pagal kurias neleidžiama investuoti įmonei, kuri neturi pakankamų pinigų srautų. Tiksliau, tokios bendrovės investicijos negali būti įtrauktos į RAB. Taryba kiekvienais metais vertina įmonės finansinį pajėgumą ir jos turi atitikti kriterijus, nustatytus Ūkio subjektų technologinio, finansinio ir vadybinio pajėgumo

įvertinimo tvarkos apraše². Taip pat pagal Energetikos įmonių investicijų vertinimo ir derinimo Valstybinėje kainų ir energetikos kontrolės komisijoje tvarkos aprašą³ bendrovės finansinis pajėgumas turi būti vertinamas kaip pakankamas, jei ji nori, kad Taryba patvirtintų jos investicijas.

- Taryba, nustatydamą skolinimosi kainą, nustato 50/50 slenkančios skalės („pelno dalijimosi“) paskatą, kad paskatintų operatorius efektyviau skolintis pinigus. Jeigu ūkio subjekto faktinė ilgalaikių paskolų palūkanų norma yra mažesnė nei Lietuvos banko skelbiamų nefinansinėms korporacijoms (bendrovėms) suteiktų paskolų litais (iki 2014 m. gruodžio 31 d.) ir eurai (nuo 2015 m. sausio 1 d.), kurių trukmė ilgesnė nei vieneri metai, likučių palūkanų normų vidurkis, skolinto kapitalo kaina padidinama dalimi, kuri yra lygi pusei skirtumo tarp ūkio subjekto faktinės skolinto kapitalo kainos ir Lietuvos banko skelbiamų nefinansinėms korporacijoms (bendrovėms) suteiktų paskolų litais (iki 2014 m. gruodžio 31 d.) ir eurai (nuo 2015 m. sausio 1 d.), kurių trukmė ilgesnė nei 1 metai, likučių palūkanų normų vidurkio skirtumo.

III. Rizikos mažinimo priemonės, kurių gali imtis rengėjai

Vadovaujantis Metodikos 18 papunkčiu rengėjas turi pagrįsti, kad ėmėsi visų pagrįstai prieinamų rizikos mažinimo priemonių. Rengėjas turi pateikti rizikos mažinimo priemonių, kurių buvo imtasi, sąrašą, pateikdamas papildomų įrodymų apie priemones ir procedūras, kurių buvo laikomasi arba kurių jis ketina laikytis, siekdamas užtikrinti, kad projekto išlaidos būtų kuo mažesnės. Tokiomis priemonėmis galėtų būti laikoma:

1. sutartys dėl finansinių sankcijų, baudų su projekto partneriais (pvz., rangovais);
2. draudimo sutartys;
3. finansiniai instrumentai (pvz., paskolų ir garantijų finansiniai instrumentai, nuosavo kapitalo finansiniai instrumentai ir kt.);
4. finansavimo ar įmonės veiklos diversifikacija;
5. CEF reglamento⁴ I priedo III dalyje įtvirtintos finansinės priemonės;
6. ir kitos priemonės.

² <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActEditions/TAR.3A5545C23A43?faces-redirect=true>

³ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.930473CEC480/gQVDWbJvFC>

⁴ Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1316/2013 2013 m. gruodžio 11 d. kuriuo sukurama Europos infrastruktūros tinklų priemonė ir iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 913/2010 bei panaikinami reglamentai (EB) Nr. 680/2007 ir (EB) Nr. 67/2010 (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:02013R1316-20180802>)